

ביאורים

האם כל נבואה חייבת להתגשם? האם יתכן שנביא אמר דבר שיקרה בעתיד והוא לבסוף לא יתרחש? הרמב"ם מחדש שלא כל נבואה חייבת להתממש, ולמרות זאת אין זה גורע מאמינותו של הנביא.

כאשר הנביא מתנבא לטובה - נבואה זו חייבת להתגשם אחת לאחת. אם משהו מדבריו לא יתרחש אנו יודעים שהוא איננו נביא אמת. לעומת זאת, אם נביא מתנבא לרעה - אין נבואתו חייבת להתרחש. ההבדל הוא שנבואה רעה מגיעה רק כאשר ישנם מעשים רעים שגרמו לאותה גזירה קשה. המעשים הם אלו שגרמו לרעה שתבוא עליהם. מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. ולכן אם מתבטל הגורם שבגללה נגזרה הגזירה ממילא היא גם כן מתבטלת. זו הסיבה שאם בני האדם עשו תשובה - הגזירה יכולה להתבטל ונבואתו של הנביא לא תתגשם. ישנם מעשים שלא מספיקה התשובה כדי לבטל את הגזירה אלא צריכים גם זכויות קודמות כדי שיגנו על בני האדם. לעתים אף יתכן שהקב"ה מאריך אפיו כלפי אותם הרשעים. סיבות אלו גורמות לכך שאי התגשמות של נבואה רעה לא מעידה על כך שאותו חכם אינו נביא.

לעומת הנבואה הרעה - נבואה לטובה לעולם אינה חוזרת. גם אם הנבואה הטובה היא בעקבות מעשים טובים - אין היא מתבטלת כאשר המעשים השתנו ובני האדם נהפכו לרעים וחטאים. הסיבה לכך היא שקיום הנבואה לטובה זוהי בעצם הדרך היחידה לדעת האם החכם שאומר שהוא נביא הוא באמת נביא. שהרי הוא אינו צריך לעשות אות ומופת על טבעיים. ולכן הקב"ה קבע שרק נבואה לטובה היא מדד לכך שהוא נביא אמת. הקב"ה יכול היה לקבוע שהמדד הוא נבואה סתמית על העתיד, ולא נבואה לטובה, אך הוא בחר דווקא בנבואה לטובה אשר היא איננה משמשת רק כאמצעי להוכחה שהחכם הוא נביא אלא יש לה מהות מצד עצמה. מחר נראה שגם לכלל זה ישנם סייגים מסוימים.

הרחבות

ה' ניחם על הרעה

לא יָדַע בּוֹ כִּזְבַּח הַנְּבִיא. הרמב"ם מונה כאן שלוש סיבות לכך שהקב"ה חוזר בו מן הרעה שרוצה לעשות (ושלכן לא ניתן לבחון את הנביא כאשר הוא מנבא על רעה העתידה לבוא).

א. "שעשו תשובה וסרו מנאצותם". כלומר הפסיקו לחטוא וחזרו בתשובה. הרמב"ם במשנה תורה [יסודי התורה י, ד] נוקט כדוגמה את סיפור אנשי נינוה המובא בספר יונה.

ב. "האריך להם אפו עד זמן אחר". אחת ממידותיו של הקב"ה היא 'אריך-אפים' כלומר הקב"ה ממתין מלהיפרע כדי לתת זמן לחזור בתשובה. מלשון הרמב"ם כאן משמע שהקב"ה ממתין מלהיפרע עקב חמלתו על עמו, אך מלשון בהלכות יסודי התורה [י, ד] משמע שההמתנה היא בגלל שעשו תשובה מסוימת שכוחה לא חזק דיו לבטל לגמרי את הגזרה אלא רק לתת עוד זמן לשוב בתשובה.

ג. "ירחם עליהם למען זכויות שקדמו להם". סיבה זו לכאורה לא מובנת. הרי אם ישנם זכויות שקדמו למה נגזרה הגזרה מלכתחילה? ואם הגזרה נתבטלה גם עקב תשובתם, למה צריך את הצירוף של זכויות ישנות? נראה שצריך לומר כמקודם שישנן מדרגות בתשובה. יש תשובה שכוחה למחול לגמרי ויש תשובה המועילה רק בצירוף זכויות נוספות.

שאלות לדין

מה ניתן ללמוד מכך שה' מקיים תמיד את ההבטחות הטובות שהבטיח ואילו לפעמים הוא אינו מקיים את הבטחותיו הרעות?

האם מקרי הוא שהקב"ה חוזר בו מהבטחותיו לרעה? מהו אם כן יסוד ההבדל בין הבטחה טובה לרעה?

וְנִשְׂאָר בְּכַאֵן פֶּרֶק גְּדוֹל רְאוּי לָנוּ לְבַאֲרוֹ, וְהוּא: שֶׁהִנְבִּיא כְּשִׁיתִנְבֵּא בְּצִרוֹת וּמֵאַרְעוֹת לְעַם שֶׁהֵם חִיבִים, כְּגוֹן: שִׁזְהִירִם בְּרַעֲב, או חֶרֶב, או שֶׁתִּהְפֹּךְ אֶרֶצָם, או יָרְדוּ עֲלֵיהֶם אֲבִי אֱלֹהִים, וְכִדּוּמָה לוֹ. וְאַחַר כֵּן לֹא יִתְקַיֵּם דְּבַר מִן הָעֵינָן הַהוּא, וְרַחֲמוּ מִן הַשָּׁמַיִם וְעַמְדוֹ כֹּל עֵינֵיהֶם בְּשָׁלוֹם וּבְשָׁלוֹה - לֹא יִדַּע בּוֹ כִּזְבַּח הַנְּבִיא, וְאִין רְאוּי לֹאמֹר: שֶׁהוּא נְבִיא שֶׁקָּר וְשִׁיָּהִי חִיב מֵיָתֵה - מִפְּנֵי שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נָחַם עַל הָרַעָה. וְאַפְשָׁר שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְסָרוּ מִנְּאֻצוֹתָם, או יֵאָחַר גְּמוּלָם הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּחִמְלָתוֹ, וְהֵאָרִיךְ אָפוּ לָהֶם עַד זְמַן אַחֵר. כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְאַחֲזָב, בְּאֶמְרוֹ עַל יְדֵי אֱלֹהִי: "לֹא-אֲבִיא הָרַעָה בְּיָמֶיךָ בְּנֹו אֲבִיא הָרַעָה" (מלכים א כא כט). או יִרְחַם עֲלֵיהֶם לְמַעַן זְכוּיֹת שֶׁקָּדְמוּ לָהֶם. וְלֹא אֶמְרוֹ עַל דְּבַר כְּזָה: "לֹא יִהְיֶה הַדְּבַר וְלֹא יֵבֵא" (דברים יח כב). אֲבָל אִם הִבְטִיחַ בְּשׁוֹרֹת טוֹבוֹת שֶׁיִּתְחַדְּשׁוּ לְזְמַן קָצוֹב, וְיֵאמֹר: בְּשָׁנָה זוֹ יִהְיֶה הַשֶּׁקֶט וְשָׁלוֹה - וְהָיָה בָּהּ מַלְחָמוֹת, או יֵאמֹר: שָׁנָה זוֹ תִּהְיֶה גְּשׁוּמָה וּבְרוּכָה - וְיִהְיֶה בָּהּ רַעֲב וּבְצָרָת וְכִדּוּמָה לוֹ - יִדַּע שֶׁהוּא נְבִיא שֶׁקָּר, וְהֵתְקַיֵּם בְּטוֹל טַעֲנָתוֹ וְשֶׁקָּרוּ. וְעַל זֶה אֶמְרוּ הַכְּתוּב: "בְּזִדּוֹן דְּבָרוֹ הִנְבִּיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ" (דברים יח כב). רְצוֹנִי לֹאמֹר: אֵל יִפְחִידֶךָ וְאֵל יִבְהִילֶךָ מִלְּהַרְגֵּ אוֹתוֹ אֲמוֹנָתוֹ וְיִשְׁרֹו וְחִקְמָתוֹ - אַחֲרֵי אֲשֶׁר מְלֹאוֹ לְבוֹ לְהַעֲיִד דְּבַר גְּדוֹל כְּזֶה, וְדַבֵּר סֵרָה עַל הַשָּׁם יִתְבָּרֵךְ. שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּשִׁיבְטִיחַ אִמָּה בְּשׁוֹרֹת טוֹבוֹת עַל יְדֵי נְבִיא, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂן - כְּדֵי שֶׁתִּתְקַיֵּם נְבוּאָתוֹ לְבְנֵי אָדָם. וְהוּא מָה שֶׁאֶמְרוּ חֲכָמֵינוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם: "כֹּל דְּבַר שִׁצְאָ מִפִּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְטוֹבָה - אֶפְלוֹ עַל תְּנָאי - אִינוֹ חוֹזֵר בּוֹ" (ברכות ז א).

חזרה ביעוד
לרעה ולא
בייעוד לטובה

חִיבִים - הראויים לקבל עונש על חטאיהם. **יֵאָחַר גְּמוּלָם** - עונשם מתעכב. **וְלֹא אֶמְרוּ** - ה', בדבריו על נביאי השקר. **וְהֵתְקַיֵּם** - התברר. **אֲמוֹנָתוֹ וְכוּ'** - של נביא השקר. **כְּדֵי שֶׁתִּתְקַיֵּם** - כדי שתהיה אפשרות לברר את אמיתות הנביא.